

HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
HARRAN UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

ULUSLARARASI
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK
SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MAWLANA JALAL AL-DIN RUMI
AND MAWLAWISM

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 800. doğum yıldönümü anısına

BİLDİRİLER
II

26–28 EKİM 2007

ŞANLIURFA

ULUSLARARASI MEVLANA VE MEVLEVİLİK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ-II**ISBN**

978-605-89998-2-4

Düzenleyen Kuruluşlar

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Şanlıurfa Mevlevihanesi Yaşatma ve Kültür Derneği

Editörler

Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI
Prof. Dr. Ali BAKKAL

Düzenleme Kurulu

Başkan: Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI

Sekreteryası: Dr. Hüseyin KURT

Prof. Dr. Ali BAKKAL, Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ, Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN, Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN, Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt GÖKÇE, Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. İ. Hakkı İNAL, Yrd. Doç. Dr. Yasin KAHYAOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ahmet ASLAN, Dr. Celil ABUZER, Dr. Halil ÖZCAN, Dr. Kadir PAKSOY, Dr. Veysel KASAR, Dr. Vehbi ŞAHİNALP, Okt. Kadir ALPEREN, Okt. Abdülkadir AYDIN, Okt. Mehmet OYMAK

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DÜZEN
Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU
Prof. Dr. Osman TÜRER
Prof. Dr. Mustafa KARA
Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK
Prof. Dr. Abdülhakim YÜCE
Prof. Dr. İsmail YAKIT
Prof. Dr. Ali BAKKAL
Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Dizgi-Tasarım

Arş. Gör. Dr. Hüseyin KURT
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Grafik Tasarım

Öğr. Gör. Haldun ÖZBUDUN
Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Adres

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Osmanbey Kampüsü/ Şanlıurfa

II. ABDÜLHAMİD ve MEVLEVİLİK

Yrd. Doç. Dr. Adem ÖLMEZ*

MEVLEVİ ORDER AND ABDÜLHAMİD II.

Abstract

Mevlevi order was always played an important role in the administration of Ottoman. After of Selim III period, Mevlevi order was especially started to be seen the effect of intense on politic life. When Sultan Mahmud II abolished the janissaries, he also abolished the Bektashi order which had been influential among them. Bektashis order lost its former position and many Bektashis saved their lives by entering Mevlevi tekkes. Afterward, Mevlevi order taken the place of Bektashis order in politic life. This situation went on until the period of Abdülhamid. II. Sultan Abdülhamid went initially on this process and many Mevlevi tekkes built and repaired. But later he started to reject them. Because, it started to be on strained terms with Mithat Paşa and it had favor of constitutional manarchy among of Mevlevi. This situation went on until to ascend the throne Mehmet Reşat who connected to Mevlevi order. Mevlevi became untroubled in the sovereignty of Mehmet Reşat.

Mevlana Celaleddin Rumi'ye dayanarak zaman içinde oluşmuş, teorik ve pratiklerin toplamı olan Mevlevilik, Mevlana'dan sonra uzun asırlar teşkilatlanmış ve yayılmış değildir. Mevleviliğin yayılıp ve teşkilatlanması, ancak XIV ve XV. Yüzyıllarda, Mevlana'nın torunu Ulu Arif Çelebi ile kendisinin yine yedinci göbekten torunu Dîvâne Mehmed Çelebi zamanlarında gerçekleşmiştir.¹ Mevleviliğin yayılma ve teşkilatlanma dönemlerinde padişah olan II. Murad ve Fatih Sultan Mehmet, Mevleviler'i bir güç olarak algılayarak onlara gerekli değeri vermiş değillerdi; ancak, XV ve XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da ve bilhassa Rumeli'de Şii-Batinî cereyanlarının etkili olmaya başlamasıyla Osmanlılar Mevleviler'e itibar etmeye başladı.²

Osmanlı padişahları ile Mevleviler arasındaki gerçek yakınlaşma III. Selim zamanında başladı. Kendisi de bir Mevlevi olan III. Selim, Yeniçeri Ocağı'na ve Bektaşiliğe duyduğu tepkinin bir sonucu olarak Mevleviliğe yaklaştı.³ Zaten Mevlevilik, Bektaşiler'e karşı bir denge unsuru olarak görülüyordu.⁴ Bu dönemde Çelebi olan Mehmet Çelebi, yeniliklere (Nizam-ı Cedit) tamamen karşı olduğu halde, padişah ona karşı tedbir almakla beraber, görevinden almadı.⁵

II. Mahmud da Mevleviler'e iyi davranarak ilişkileri geliştirdi. II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmaya karar verdiği zaman, belki toplumun tarikatlara olan duygu ve bağlılığını birden sarsmamak için, belki de içten gelen bir samimiyetle koyu bir Mevlevi olmuştu. Din adamlarının fetvalarına dayanarak Bektaşiliği tamamen ortadan kaldırmış ve tekkelerini de bütün teşkilatıyla beraber

---

* Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

¹ Göyünç, "Osmanlı Devletinde Mevleviler", **Belleten**, LV/213, Ağustos, 1991, s.352; Lewis, Mevleviler'in yayılma alanlarını belirtirken, özellikle Anadolu şehirlerinde geliştiklerini söyleyerek, Rumeli'de de Selanik gibi bazı şehirlerde geliştiklerini belirtir. O'na göre, Mevlevilik şehirli bir tarikattır. (Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, TTK Yayınları, 1984, s.402).

² Göyünç, **a.g.m.**, s.352.

³ Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlana'dan Sonra Mevlevilik**, 2. Baskı, İstanbul, İnkılap ve Aka Yayınları, 1983, s.174.

⁴ Lewis, **a.g.e.**, s.402.

⁵ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.173-174.

Nakşibendiler'e vermişti.¹

Mehmed Çelebi'nin sağlığında hilafet vererek yerine geçirdiği oğlu Mehmed Said Hemdem Çelebi, İstanbul'a geldiği zaman, padişah II. Mahmud'un iltifatını gördü. II. Mahmud, sadrazamın takriri ve şeyhülislamın tezkiresi üzerine yalnız gelenlere değil, baba soyundan Mevlana'ya mensup bütün çecelebilere dağıtılmak üzere; Konya mukataasından yıldıan yıla bin beş yüz kuruş verilmesini, herbirine ayrı ayrı berat tanzim edilmesini, İstanbul'daki Mevlevi şeyhlerinden haraç alınmamasını, Said Çelebi'ye bin kuruş, İstanbul'a gelen diğer çecelebilere üç bin kuruş atıye verilmesini ve bu paranın defterdardan alınıp paylaşılması için Beşiktaş şeyhi Yusuf Efendi'ye gönderilmesini, Said Çelebi'nin de Babıalî'ye çağınlarak samur kürk giydirilip biran önce Konya'ya gitmesinin temin edilmesini emretti.²

Babası gibi Mevleviler'i çok seven Abdülmecid döneminde de, Mevleviler'in istekleri yerine getirildi. Abdülmecid, tahta çıkışının ilk yıllarında Dârü'l-Mesnevi adında bir Mesnevi eğitim yeri açtı. Bir nevi Mesnevi Enstitüsü olan burada Farsça'nın öğretilmesi yanında, topluma tasavvufi, edebî bir zevk kazandırılmaya çalışıldı³

Abdülaziz de Mevlevi dostu bir padişahı. Bu dönemde tarikatları ve tekkeleri kontrol altında tutmak amacıyla kurulan Meclis-i Meşâyih'in başına Osman Selahaddin Dede getirildi. Bu görevlendirme de Osman Selahaddin Dede'nin bu makama layık olması yanında padişahın Mevleviler'e duyduğu sempatinin de etkisi vardı. Bu dönemde de gerek Konya Mevlevi dergahı'na gerekse Mevleviler'e ait diğer kurumlara büyük yardımlarda bulunuldu.⁴

II. Abdülhamid'in Tahta Çıkışı Sırasında Mevleviler

Osmanlı Devleti'nin yakın dönemlerinde saltanat süren padişahların hemen hemen hepsinin Mevleviler'e karşı derin bir saygı duymaları Abdülhamid Dönemi'ne kadar sürdü. Aslında, II. Abdülhamid'in döneminde de bu durum kısmen devam etti; ancak önceki niteliğinde değildi. II. Mahmud Dönemi'nden bu yana, Osmanlı padişahlarının Mevleviler'le ilişkilerini düzenleyen temel faktör, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte Bektaşiliğe cephe alınmasıydı. Bu temel belirleyiciye II. Abdülhamid Devri'nde yeni bir kriter daha eklendi. O da meşrutiyet yanlısı veya karşıtı olmak ya da hükümdara taraftar veya muhalif olmak. Bu dönemde II. Abdülhamid'e taraf olanlar padişahıtan yardım görmeye devam ederken, muhalif olanlar takibata uğramaktan kendilerini kurtaramadılar.

II. Abdülhamid'in şehzadeligi ve saltanata çıktığı ilk yıllarda, Mevleviler'le ilişkisi oldukça iyiydi. II. Abdülhamid'in tahta çıkışında Mevleviler'in önemli rol oynaması, sadece o anın gündelik politikalarından kaynaklanan bir gelişme değildi. Abdülhamid daha şehzadeligi zamanında, gerek Padişah Abdülmecid ile beraber gerekse yalnız Yenikapı Mevlevihanesi'ne birkaç defa gelmişti. Abdülhamid'in Mevleviler'e bu yakınlığı, saltanata geçişi sırasında daha da güçlenerek devam etti.⁵

İslahat ve Tanzimat teşebbüslerinde menfi bir rol takınmayan ve Bektaşiliğe karşı hükümetçe desteklenen Mevlevilik, V. Murad'ın tahttan indirilerek yerine II. Abdülhamid'in getirilmesinde etkili oldu. Mişhat Paşa, II. Abdülhamid'in tahta çıkarılması ile ilgili ilk toplantıyı, dikkat çekmemek için mensubu bulunduğu Yenikapı Şeyhi Osman Dede Efendi'nin köşkünde yapmıştı. Bu olayın kararı,

¹ Hasan Küçük, **Osmanlı Devletini Tarih Sahnesinden Çıkaran Kuvvetlerden Biri: Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri**, 2. Baskı, İstanbul, Türdav, 1980, s.196.

² Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.174.

³ Sezai Küçük, **Mevleviliğin Son Yüzyılı**, İstanbul, Vefa Yayınları, 2007, s.356-357; Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.176.

⁴ Sezai Küçük, **a.g.e.**, s.361-362.

⁵ II. Abdülhamid'in Şazili şeyhi Mehmed Zahir Efendi'ye müntesip olduğu da söylenmektedir. Şayet bu doğru ise, padişahın Mevleviler'e başlangıçtaki yakınlığını siyasi ya da başka nedenlerle açıklamak gerekecektir. (İrfan Gündüz, **Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri**, 3. Baskı, Ankara, Seha Neşriyat, 1989, s.218; Sezai Küçük, **a.g.e.**, s.368). Nitekim, II. Abdülhamid, medrese ve tekkelerden istihbarat amaçlı olarak da yararlandığını şöyle belirtmektedir. "*Osmanlılarda töre budur: Padişah tebeasının ne düşündüğünü, hangi şikayetleri olduğunu bir yandan kendi vali ve kadılarından hükümet yolu ile öğrenirken, bir yandan da ülkenin dört bucağına serpilmiş tekkelerin, şeyhlerinden ve dervişlerinden haberler toplar ve buna göre ülkeyi idare ederdi. Ceddim Sultan Mahmud-ı Sani, buna geçginci dervişleri de ilave ederek istihbaratını genişletmişti*". (II. Abdülhamid, *Hatıra Defteri*, İstanbul, Pınar Yayınları, 1995, s.81).

Damad Mahmut Paşa ile Midhat Paşa arasında daha önce, Yenikapı Mevlevihanesi'nde bir mukabele esnasında alınmıştı. Daha sonra, Osman Efendi Abdülhamid'in daveti ile Beşiktaş sarayında Velihaht dairesine gitmiş, şehzadeyle görüşmüştü. Bu görüşmede Abdülhamid ile Midhat Paşa arasındaki Büyükdere sırtlarında, Hacıosmanbayırı ile Maslak yolu üzerindeki köşkte vuku bulan ilk buluşma, kararlaştırılmıştı. Bu buluşmada Osman Efendi de bulunmuş ve Abdülhamid, Midhat Paşa'ya Kanun-ı Esasi'yi ilan edeceğini vaat etmiş; hatta, rivayete göre Paşa, Abdülhamid'den buna dair bir yazı da almıştı.¹

Abdülhamid'in tahta çıkarılma töreninde de Osman Efendi, padişahın derin minnetini kazanmıştı. V. Murad'ın tahttan indirilmesine dair verilen fetvanın saraya gelmemesi üzerine şeyhülislamın telaşa düştüğü bir sırada Osman Dede Efendi, "*icma-ı ümmet yani Müslümanları temsil eden söz ve rey sahibi büyüklerin ittifakı fetva değil midir?*" diyerek bekleyenleri rahatlatmıştı. Bu söz üzerine, fetva beklenilmeden Abdülhamid'e bi'at edilmişti. Bu sözden oldukça etkilendiği anlaşılan padişah ise, eğilip Osman Selahaddin Dede'nin alnını öpmüştü².

II. Abdülhamid'in Mevleviler'le Arasının Açılması

II. Abdülhamid'in Midhat Paşa ile tahta çıkarken kurduğu yakınlık uzun sürmedi. I. Meşrutiyet'in 23 Aralık 1876'da ilan edilmesinden kısa bir süre sonra, 5 Şubat 1877'de sadarettten azledilerek sürgüne gönderildi.³ Bu olaydan sonra, Padişahın Yenikapı Mevlevihanesi'ne karşı bakışı yavaş yavaş değişmeye başladı. Sarayda Mesnevi okutmaya memur olan Osman Dede ihtiyarlığı dolayısıyla zahmete girmemesi ve dergahta oturup evrad ve ezkarıyla meşgul olması iradesiyle saraydan uzaklaştırıldı⁴.

Padişahın Mevleviler üzerindeki baskısı, Osman Dede'nin oğlu Celaleddin Dede zamanında da (ölm. 1908) devam etti. Yenikapı Dergahı, II. Abdülhamid'in kapatmaktan çekindiği ve sürekli göz altında bulundurduğu bir yer haline geldi. Padişah, artık okunacak mevlide, yapılacak düğünlere kadar şüpheyle bakıyordu. Padişah, Mevleviler'in bağlantılarını araştırarak, meşrutiyet yanlılarıyla ilgili yakınlıklarını dikkatle inceleyordu. Celaleddin Dede'nin Paris'teki Jöntürkler'le ilişkisinin olması ve velihaht Reşat Efendi'nin de Osman Dede Efendi'ye bağlı olması padişahın telaşını daha da artırıyordu.⁵ Bu arada, İzmir Mevlevihanesi şeyhi Nuri Dede ile Tokadı-zâde Şekip Efendi'nin *Hizmet* gazetesinde hürriyet taraftarı yazılar yazmaları şüphelenilmesine neden olarak, "erbab-ı mefsedetten" diye tanımlanarak Bitlis'e sürülmelerine ve haklarında iki ayda bir jurnal gönderilmesine neden olmuştu⁶. Hatta bu şüphelilik o kadar ileri gitti ki, Çelebilere gönderilen yazıda, "reşadetlü" lakabının velihaht Reşat Efendi'yi hatırlatmasından dolayı, yazışmalardan bu lakap kaldırılarak ilmiyeden olanlara verilen "faziletlü" lakabı kullanılmaya başlandı⁷.

Bu sırada, Konya Mevlevihanesi post-nişini olan Abdülvahid Çelebi'nin davranışları da padişahın dikkatini çekmişti. II. Abdülhamid'in saltanatının son on yılında Post-nişinlik yapan Abdülvahid Çelebi'nin, padişah aleyhinde konuşmasının duyulması, Yıldız Sarayı'na karşılık Konya Meram bağlarında

¹ Gölpınarlı, a.g.e., s.272. Bu sırada Midhat Paşa başta olmak üzere, Sadrazam Fuad (ölm. 1869), ve Ali Paşa (ölm. 1871), Mısırlı Kamil Paşa (ölm. 1886), Prens Mustafa Paşa, Damat Celaleddin Paşa, Adile Sultan'ın eşi Mehmed Ali Paşa, Şeyhülislam Sadedin ve Refik Efendiler ve Mehmed Sahib Efendi gibi Osmanlı Devleti'nin üst düzey bürokratları Yenikapı Mevlevihanesi'nin müdavimlerindedir. (Sezai Küçük, a.g.e., s.369; Mahmud Celaleddin Paşa, **Mir'at-ı Hakikat**, İstanbul, Berekât Yayınları, 1983, s.106).

² Gölpınarlı, a.g.e., s.272; Sezai Küçük, a.g.e., s.371.

³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C: VIII, Ankara, TTK Yayınları, 1983, s.7-14.

⁴ Osman Selahaddin Dede, Mevleviler'in siyasetle ilişkilerinde önemli bir isimdir. Kendisi gibi bir Mevlevi Post-nişini olan Seyyid Abdülkadir Nasır Dede'nin oğludur. Dönemde Yenikapı Mevlevihanesi'ni zamanın önemli devlet adamı, alim ve ariflerinin toplantı yeri haline getirmiştir. Esasen Osman Dede'yi siyasi olayların içine çeken Midhat Paşa ile yakınlığıdır. Bu yakınlığın nereden kaynaklandığı tam olarak bilinmemekle birlikte, Midhat Paşa'nın Mevleviliğe semapatı beslemesi ya da Yenikapı Mevlevihanesi yanında ikamet etmesinden dolayı böyle yakınlığın ortaya çıktığı şeklinde yorumlar yapılmıştır. (Sezai Küçük, a.g.e., s.122-131; Gölpınarlı, a.g.e., s.272).

⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s.273.

⁶ Göyünc, a.g.e., s.356.

⁷ Gölpınarlı, a.g.e., s.278.

“Yıldız Köşkü” adıyla süslü bir köşk yaptırmayı, şehir içinde saray faytonlarına benzer faytonlarla gezmesi padişaha nisbet eder gibi anlaşılmasına neden olmuştu. Bundan dolayı, bu dönem Konya valilerinin en önemli görevi padişahın emriyle Mevlevileri izlemek ve onlar hakkında İstanbul’a jurnaller göndermek olmuştu¹.

Bütün bunların yanında II. Abdülhamid, özellikle saltanatının ilk yıllarında olmak üzere, kendisine yakın ve problemsiz gördüğü Mevlevihanelere yardım etmeye devam etmiştir. Mesela, saltanatının ilk yıllarında Konya’daki Mevlevi Dergahı’na büyük ilgi gösteren II. Abdülhamid, Konya Mevlana Dergahı’nın tadilatını yaptırmıştı. Hatta, Mevlana türbesininin şimdiki örtüsü bile II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştı.² Ayrıca, Kütahya Mevlevihanesi’nin yeniden inşa edilmesi, Afyonkarahisar Mevlevihanesi’nin tamir edilmesi, Kilis Mevlevihanesi’ne yeni bir tekke kapısı yapılması, Gelibolu Mevlevihanesi’ne semahâne ve türbe binalarının yenilenmesi, Bursa Mevlevihanesi’nin tamir ettirilmesi bu çerçevede değerlendirilebilecek çalışmalardır.³

Abdülhamid’in Hal’i ve Mevlevilik

II. Abdülhamid’in saltanat sürdüğü uzun yıllar, Mevleviler için sıkıntılı yıllar oldu; ancak, padişahın zayıflamaya başlaması Mevleviler için de bir rahatlama sağladı. Bu çerçevede II. Meşrutiyet’in ilanı dönüm noktası niteliğindedir. Çünkü, bu tarihten itibaren, padişah güç ve iktidarını yavaş yavaş kaybetmeye başlamış, bu durum da Mevleviler’in rahat hareket etmelerine imkan sağlamıştı⁴.

Bu yıllarda, padişahı devirmek isteyen İttihad ve Terakki Partisi, din adamlarını saraya telgraflar çekmeleri için teşvik etmişti. Bu telgrafların içeriğinde, II. Abdülhamid’e atıfta bulunularak, meşrutiyeti ilan edeceğine söz vererek padişah olduğu halde sözünde durmayan bir kişinin hükümdarlığının caiz olmayacağı vurgulanıyordu⁵. Bu çerçevede bir telgrafta dönemin çelebisi Abdülhalim Çelebi tarafından gönderilmişti⁶.

Abdülhalim Çelebi bununla da yetinmeyerek, 31 Mart olayına müteakip Hürriyet Ordusu Komutanı, Meclisi Ayan ve Meclis-i Mebusan ve Bakanlar’a telgraflar gönderdi. Bu telgraflarda, kuvvet ve adaletlerini övüyor, milletin bu girişimden memnun olduğunu belirterek, “*Abdülhamid kendi hain çetelerinin muavenetiyle dini alet etti. İade-i istibdat için şeriat hilafında bulundu ve hanis (ettiği yeminini yerine getirmeyen) oldu. Binaenaleyh kendine tevdi edilmiş olan Peygamberi zışanımızın seyyfini taşımağa layık değildir. Herhalde bu seyyfi madaletin ondan nezedilip layık ellere tevdi edilmesini teklif ederiz. Cümlemiz sizin ile beraberiz?*” (20 Nisan 1325)⁷ denilmekte idi.

II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinden sonra, Mevleviler yeniden ikbal günlerine döndüler. Yeni padişah Mehmet Reşat’a -padişahlara genellikle kılıç kuşatan şeyhülislamı olduğu halde- Abdülhalim Çelebi kılıç kuşattı.⁸ Bu olay, Mevleviliğin siyasette etkili olmaya başladığı III. Selim döneminden bu yana, yana, Mevlevi propagandasının ilk ve son başarısı idi.⁹

¹ Sezai Küçük, **a.g.e.**, s.363-368.

² Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.171.

³ Sezai Küçük, **a.g.e.**, s.374-375.

⁴ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.273.

⁵ Gündüz, **a.g.e.**, s.234.

⁶ “..II. Abdülhamid’in meşrutiyete sadık kalacağına ahd-ü peyman etmiş olduğu halde, nakz-ı ahd ettiği cemiyet (İttihad ve Terakki) tarafından beyan edilerek nakz-ı ahd eden bir padişahın makam-ı hükümdaride bekası caiz olamayacağından bahisle, Konya’da makamında bulunduğum zamanlar cemiyet, Meclis-i Ayan ve Mebusan Riyasetleri ile hareket eordusu kumandanına nakz-ı ahde den bir padişahın makam-ı hükümdaride bekası caiz olamayacağından, ceddin Sultan Veled hazretleri canibinden kendilerine hediye edilen seyyfin müşarünileyhden nez’i hakkında cebren birer telgrafname keşide ettirmiş ve zaten de müşarünileyhin hazretlerini makam-ı saltanattan hal’ etmişlerdir”. Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.178.

⁷ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.277.

⁸ Gölpınarlı, **a.g.e.**, s.179.

⁹ Sultan Reşat’a kadar hiçbir Çelebi padişaha kılıç kuşatmamıştır. Padişahlara adet-i hasene-i devlet olarak Nakibü’l Eşraf kılıç kuşatmadır. Ve nakibü’l eşrafın kılıç kuşatması “kanun-ı kadim-i Osmani üzere bir resmi mukarrerdir. Bazı

Sonuç

Osmanlı padişahları başlangıcından itibaren dini önderlerle sürekli iyi ilişkiler kurmuş, onların fikirlerine itibar etmişlerdir. Bu çerçevede Mevlevilik en başta ele alınması gereken tarikatlardan birisidir. Her ne kadar Mevlana Celaleddin Rumi'nin yaşadığı döneme müteakip uzun yıllar, bu tarikat teşkilatları yaygınlaşmamışsa da sonradan Osmanlı Devleti'ndeki siyasal ve sosyal olaylarda gözardı edilemeyecek bir etkiye sahip olmuştur.

XIV ve XV. Yüzyıllarda Mevleviliğin teşkilatının kurulup yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, geniş imparatorluk topraklarında hızla yayılmaya başlamış, padişahlarla Mevleviler'in ilişkileri gelişmiştir. Ancak, Mevlevi önderlerinin Osmanlı padişahlarıyla asıl etkili münasebeti III. Selim zamanında başlamış, II. Mahmud Devri'nde zirveye ulaşmıştır. II. Abdülhamid Devri'ne gelinceye kadar, padişahlar, kendilerini Mevleviler'le çok yakın hissederek onları desteklemişlerdir. Bu yakınlıkta pek çok faktörün yanında hiç kuşkusuz en önemli faktör, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile Bektaşiliğe karşı Mevleviliğin önem kazanmasıdır. Yani, Devletin Bektaşiliğin yerine Mevleviliği yerleştirmesidir.

II. Abdülhamid Devri'nde, Mevleviler eski ihtişamlı günlerini yaşayamamışlardır. Her ne kadar, padişahın tahta geçmesinde önemli katkıları olmuş ve Padişahın ilk yıllarında oldukça yakın ilişkiler kurmuşlarsa da, sonradan Yenikapı Mevlevihanesi başta olmak üzere pek çok Mevlevihane takibata uğramıştır. Bunun yanında desteklenen Mevlevihaneler de olmuştur. Padişahın bazı Mevlevihaneleri destekleyerek bazılarını takibata maruz bırakması, kendi politikalarına destek vermeleri ya da vermemelerinden kaynaklandığı açık bir durumdur.

Mevleviler, II. Abdülhamid'in uzun saltanatında çektikleri sıkıntılardan sonra, bir Mevlevi müntesibi olan Sultan Reşat zamanında yeniden destek görmeye başlamışlardır.

Bibliyografya

- Abdülhamid: **Hatıra Defteri**, Haz. İsmet Bozdağ, İstanbul, Pınar, 1995.
- Küçük, Hasan: **Osmanlı Devletini Tarih Sahnesinden Çıkaran Kuvvetlerden Biri: Tarikatlar ve Türkler Üzerindeki Müsbet Tesirleri**, 2. Baskı, İstanbul, Türdav, 1980.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: **Mevlana'dan Sonra Mevlevilik**, 2. Baskı, İstanbul, İnkılap ve Aka Yayınları, 1983.
- Gündüz, İrfan: **Osmanlılarda Devlet/Tekke Münasebetleri**, 3. Baskı, Ankara, Seha Neşriyat, 1989.
- Göyünç, Nejat: "Osmanlı Devletinde Mevleviler", **Bellekten**, LV/213, Ağustos, 1991, s.351-358.
- Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, C: VIII, Ankara, TTK Yayınları, 1983.
- Küçük, Sezai: **Mevleviliğin Son Yüzyılı**, İstanbul, Vefa Yayınları, 2007.
- Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, TTK Yayınları, 1984.
- Mahmud Celaleddin Paşa: **Mir'ât-ı Hakikat**, İstanbul, Berekât Yayınları, 1983.

---

padişahlara nakibü'l eşraf yerine şeyhülislamın kılıç kuşatması da herhalde bir mazeretten yahut padişahın isteğinden ileri gelmektedir. III. Ahmed'in kılıç kuşanma töreninden anlıyoruz ki, Silahdarağa ve Yeniçeri Ağası da bu törende bulunan tabii üyelerdendir. Padişahın silahlarının ve padişah da ocaktan sayıldığı için Yeniçeri Ağasının bu törende bulunmasından daha tabii bir şey de olamaz. (Gölpınarlı, a.g.e., s.274-276).